

ЛОЖЕЧНИЦЯ ПІРЕНЕЙСЬКА

Cochlearia pyrenaica DC.
(incl. *C. polonica* auct. non E.Froehl.)

Родина Капустяні (Хрестоцвіті) —
Brassicaceae (Cruciferae)

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення

Унікальна реліктова популяція гірського виду в рівнинних умовах Сх. Європи за межами основного ареалу. Має важливе значення для подальших філогеографічних і таксономічних досліджень.

Ареал виду та його поширення в Україні

Середня та Атлантична Європа (переважно гори). В Україні відомий з єдиного локалітету на пн.-зх. Поділлі у верхів'ях р. Зх. Буг. Адм. регіон: Льв.

Чисельність та структура популяцій

Єдина малочисельна популяція у Колтівській улоговині між сс. Колтів і Верховуж Золочівського р-ну: 150–250 вегетуючих особин різного віку (крім ювенільних) й 30–100 генеративних. Чисельність генеративних ос. істотно змінюється від року до року. У випадках штучного руйнування дернини, яку утворюють мезофітні лучні злаки, відбувається формування локальних скупчень виду з високою чисельністю.

Причини зміни чисельності

Біологічні особливості (тривалий, до 3–5 років, розвиток вегетативних особин, які після цвітіння й плодоношення відмирають) зумовлюють стенотопність і низьку конкурентну здатність виду в умовах експансії злаків, що утворюють потужну дернину, яка обмежує можливості природного поновлення виду.

Умови місцезростання

Мезофітизовані унаслідок осушення боліт лучні угруповання союзу *Magnocaricion elatae* (підсоюз *Caricion rostratae*). Пігрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Голий трав'яний напіврозетковий багаторічний монокарпік, 15–35 см заввишки. Стебло галузиться від основи. Листки розеткові — довгочерешкові, трикутно-яйцеподібні, круглясті або ниркоподібні, при основі серцеподібні, по краю цілісні або хвилясті; стеблові — короткочерешкові або сидячі (верхні) від трикутно-яйцеподібних з серцеподібною основою і заокруленозубчастих по краю до майже цілісних або трохи надрізаних (верхні). Квітки білі, зібрані в прості китиці, спо-

чатку густі, пізніше видовжені. Плід голий розкривний еліптичний стручечок. Цвіте від квітня до серпня, максимум цвітіння — наприкінці квітня; плодоносить у травні–вересні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Локалітет знаходиться на території ландшафтного заказника «Верхобузькі болота» (Львівська обл.). Необхідним є моніторинг популяції, створення НПП «Північне Поділля», що сприятиме організації менеджменту болотних екосистем. Заборонено збирання рослин, гербаризацію, порушення гідрологічного режиму, заліснення території.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Вітамінне, жиरोлійне, лікарське, харчове.

Основні джерела інформації

Екофлора України, 2007; Флора европейской части СССР, 1979; Флора УРСР, 1953; ЧКУ, 1996; Atlas Florae Europaeae, 1996; Cieślak, Ronikier, Koch, 2007; Flora Europaea, 1993; Kochjarová, Valachovič, Bureš, Mráz, 2006; Polska Czerwona księga roślin, 2001; Vogt, 1985.

Автори: О.О. Кагало, Н.М. Сичак, А.П. Ільїнська

Фото: О.О. Кагало, М.О. Кагало

КАТРАН ШЕРШАВИЙ

Crambe aspera M. Bieb. (*C. buschii* (O.E. Schulz) Grossh.)

Родина Капустяні (Хрестоцвіті) —
Brassicaceae (Cruciferae)

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Східноєвропейський понтичний степовий ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні

Сх. Європа (пд. частина). В Україні трапляється в лісостеповій та степовій зонах. Адм. регіони: Вн, Дн, Дц, Хр, Лг, Од, Хс, Кр.

Чисельність та структура популяцій

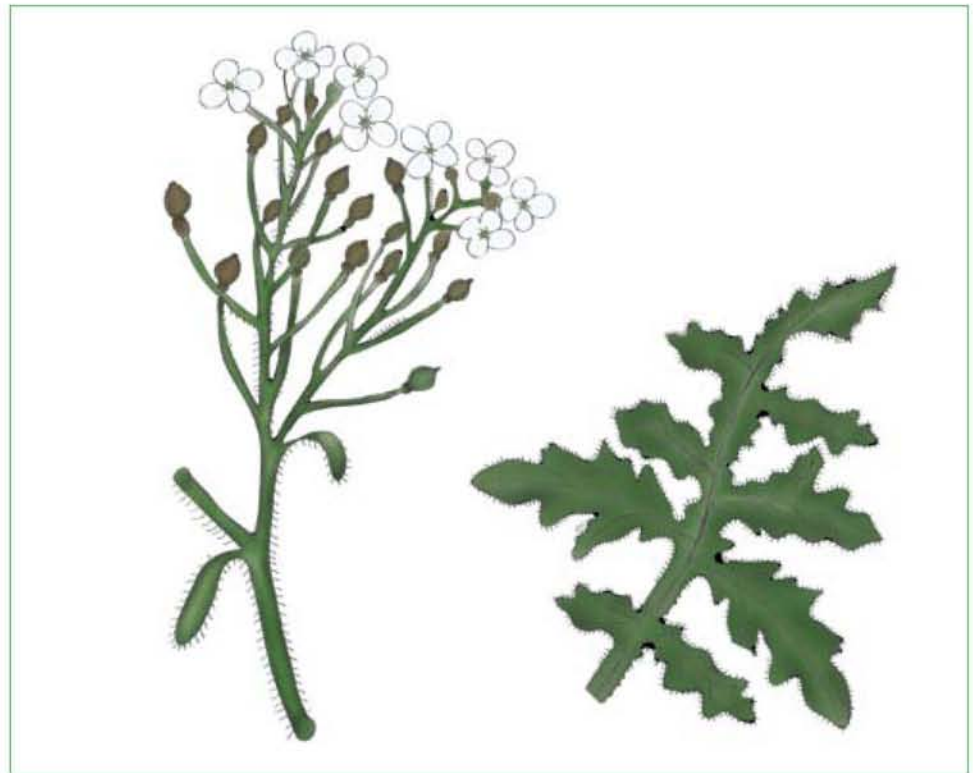
Популяції нечисленні. Рослини зростають поодиноко або невеликими групами. Структура популяцій невідома.

Причини зміни чисельності

Руйнування екологічних систем внаслідок розорювання степів та схилів, збирання рослин для букетів та харчових цілей. Стенотопність та низька конкурентна спроможність виду, недостатнє природне відновлення.

Умови місцезростання

Степи; частіше на сулинистих, кам'янистих,

супіщаних та солонцюватих чорноземах та відшаруваннях карбонатних порід. Геліофіт, ксерофіт, субксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Напіврозетковий полікарпик 0,3–0,5 (1) м заввишки. Стебло пряmostояче, дуже галузисте, густо опушене шорсткими, довгими, простими волосками, сизе. Листки розеткові двічі або тричі пірчатороздільні, з довгастими зубчастими долями. Квітки білі, зібрані в складну розлогу китицю (плейботрій). Плід — нерозкривний двочленний стручечок; верхній членник гоструватий, горбисто-зморшкуватий, 7–9 мм завдовжки. Цвіте у квітні–травні (червні). Плодоносить у червні–вересні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони.

Необхідно проводити моніторинг за станом популяцій, культивувати у ботанічних садах та реінтродукувати в природні екологічні системи. Охороняється у відділенні «Хомутовський степ» Українського степового ПЗ. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростання, розорювання схилів та степів, їх заліснення.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах.

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Вітамінне, декоративне, кормове, їстівне.

Основні джерела інформації

Дубовик, 1995; Екофлора України, 2007; Кондратьюк, Бурда, Остапко, 1985; Халилов, 1993; Atlas Florae Europaeae, 1996; Ball, 1993.

Автор: А.П. Ільїнська
Малюнок: І.В. Маханьков

КАТРАН ВЕЛИКОКВІТКОВИЙ.

Crambe grandiflora DC. (*C. pinnatifida* auct. non
W.T.Aiton, p.p.)

Родина Капустяні (Хрестоцвіті) —
Brassicaceae (Cruciferae)

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний степовий ендемічний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Крим (Сх., Керченський п-ів), Кавказ (Перед-
кавказзя). Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції нечисленні. Рослини трапляються
поодиночі або невеликими групами.

Причини зміни чисельності
Низька конкурентна спроможність виду, не-
достатнє природне відновлення, стенотоп-
ність. Руйнування екоотопів унаслідок розо-
рювання степів та степових схилів, збирання
рослин для букетів та харчових цілей.

Умови місцезростання
Степи (угруповання кл. *Festuco-Brometea*),
сухі кам'янисті схили, відшарування вапня-
ків (порядок *Alyso-Sedetalia*). Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Напіврозеткава трав'яна
рослина 0,6–1 м заввишки. Стебло прямо-

стояче, галузисте, голе, сизе. Листки великі,
товсті, шкірясті, голі й лише по краю й низу
по жилках жорстко-війчасті; розеткові — в
обрисі яйцеподібні, пірчаторозсічені або
двічі пірчаторозсічені з довгастими круп-
но виїмчато-зубчастими й гострими лопа-
тями; стеблові (верхні) — довгасті, надрі-
занозубчасті до майже лінійних цілокраїх.
Квітки зібрані у складне розлоге суцвіття
(плейоботрій), що складається з видовже-
них простих китиць; пелюстки білі, 5,5–7 мм
завдовжки. Плід двочленний нерозкривний
стручечок; верхній членик у незрілому
стані на верхівці загострений, зрілий —
круглий, 4-гранний, 8 (9)–11 мм завдовжки.
Цвіте у квітні–травні (червні). Плодоносить у
червні–вересні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Зростає в Казантипському ПЗ. Рекомен-
дується детально вивчити поширення виду
у Сх. Криму та на Керченському п-ві, все-
бічно дослідити стан популяцій, розробити
систему індивідуальних заходів щодо його
охорони, культивувати у ботанічних садах,
реінтродукувати у природні екотопи. Забо-
ронено збирання рослин, розорювання й
терасування степів, їх заліснення.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

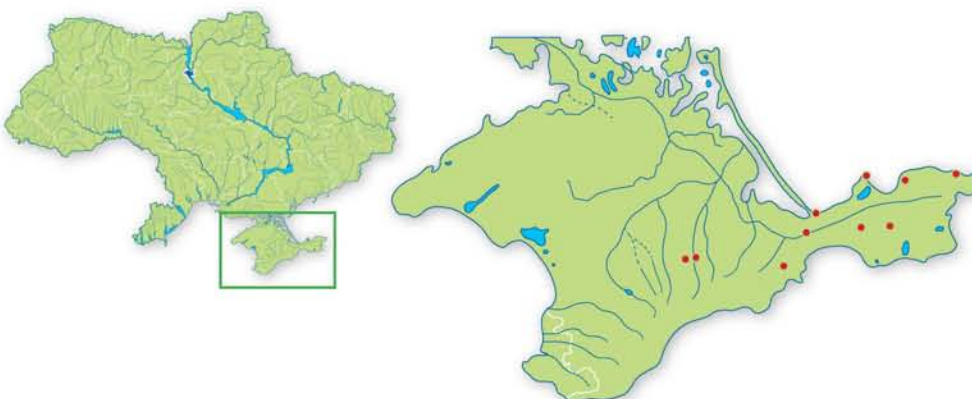
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Вітамінне, декоративне, кормове, їстівне,
протиерозійне.

Основні джерела інформації

Дубовик, 1995; Екофлора України, 2007; Опреде-
литель высших растений Крыма, 1972; Опреде-
литель высших растений Украины, 1987; Флора ев-
ропейской части СССР, 1979; Халилов, 1991, 1993;
Atlas Florae Europaeae, 1996; Flora Europaea, 1993.

Автор: А.П. Ільїнська
Малюнок: Т.В. Степаненко

КАТРАН КОКТЕБЕЛЬСЬКИЙ

Crambe koktebelica (Junge) N. Busch (*C. juncea* M. Bieb. var. *koktebelica* Junge, *C. orientalis* L. var. *koktebelica* (Junge) O.E. Schulz), *C. mitridatis* auct. non Juz.)

Родина Капустяні (Хрестоцвіті) —
Brassicaceae (Cruciferae)

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Локальний ендемічний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Ендемік сх. Криму. Кара-Дазький гірський масив, узбережжя Коктебельської бухти.
Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Відомі дві локальні популяції. Рослини ростуть поодинокі або невеликими групами. На Кара-Дазі чисельність виду досить стабільна, на Коктебельському узбережжі зменшується.

Причини зміни чисельності

Рекреаційне навантаження, руйнування екоотопів, випасання худоби. Слабка конкурентна здатність виду, вузька екологічна амплітуда, недостатнє відновлення.

Умови місцезростання

Сухі еродовані глинисті схили із змитими ґрунтами по морських обривах, вапняково-щебеністі схили та сланцеві осипища. Геліофіт, субсерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Напіврозетковий, малорічний монокарпик, до 1,5–2,5 м заввишки. Стебло прямостояче, майже від основи галузисте, опушене густими, вниз спрямованими простими волосками. Листки розеткові дуже великі, до 30 см завдовжки, опушені довгими, відігнутими назад простими волосками, черешкові, від ліроподібних, ліроподібно-пірчастих до майже цілісних (зрідка), по краю нерівномірно різновеликозубчасті, з широкотрикутними зубчиками. Квітки білі, дрібні, зібрані в складну розлогу китицю (плейоботрій). Плід — гладенький нерозкривний двочленний стручечок з майже кулястим верхнім члеником, діаметром 4–4,5 мм. Цвіте у квітні–травні.

Плодоносить у червні–вересні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

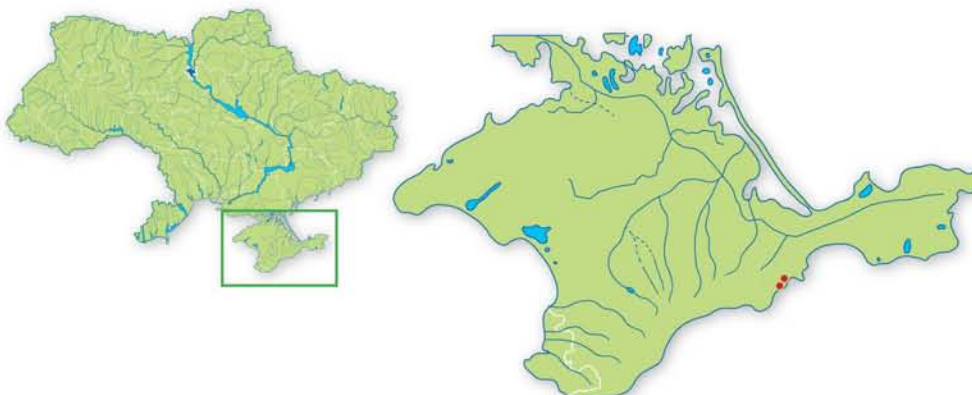
Занесений до Додатку Бернської конвенції. Охороняється на території Карадазького ПЗ. Необхідний моніторинг стану популяцій, проведення заходів з реінтродукції виду. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Вітамінне, декоративне, жиролійне, їстівне, лікарське.

Основні джерела інформації

Голубев, 1996; Дідух, Шеляг-Сосонко, 1982; Екофлора України, 2007; Косых, 1986; Липський, 1894; ЧКУ, 1996; Юзепчук, 1951; Atlas Florae Europaeae, 1996; Ball, 1993.

Автори: А.П. Ільїнська, Я.П. Дідух
Фото: В.Ю. Летухова, М.Б. Горпенюк (вставка)